

SOLIE A FILOROMÂNISMULUI ȘI A PĂCIL. VIZITA DUCESEI DE ATHOLL ÎN ROMÂNIA OGLINDITĂ ÎN PRESA VREMII

Virgil PANĂ
Muzeul Județean Mureș

Motto

Ducesa de Atholl: „*Anglia și România trebuie să fie alături pentru că au suferit împreună în tranșeele războiului mondial*”.

Lady Layton: „*Să avem încredere în Liga Națiunilor pentru că ea apără dreptatea și pacea*”.

Eleonor Rathbone: „*Ne-am convins de dreptatea D-voastră și o vom apăra întotdeauna în Parlamentul britanic*”.

A Supporter of the Romanian Cause and Peace. The Duchess of Atholl's Visit to Romania Reflected in the Press of the Time ABSTRACT

When the territorial status quo established at the Paris Peace Conference at the end of the First World War was called into question by the defeated states, which then promoted revisionism at the expense of the new nation states formed by the break-up of the great multinational empires, the lack of activity of the Romanian diplomacy to promote the country in all its aspects, especially the justness of its political cause, before the members of the League of Nations, was rarely compensated by political personalities who, interested or not, defended the Romanian interests before the international forums. One of these was the Scottish Katharine Marjory Stewart-Murray who became, by marriage, the Duchess of Atholl; on 5th of November 1936, she spoke out in the English Parliament against Benito Mussolini's pro-revisionist speech which also affected Romania's territorial integrity. In February 1937, she, together with two other colleagues from the British Parliament, visited Romania to find out about the real situation in the country and the attitude of the Romanians in the event of a new war that was certain to break out. The paper describes in particular the tour of the English visitors, and the warm welcome given by Romanians all over the country where the message of peace and pro-Romanian support passed through, as well as the meeting with the Romanian authorities - as reported by the press of the time.

Cuvinte cheie: Ducesa roșie, marchiz de Tullibard, Conscriptia unui popor, Eleanor Rathbone, Ellen Wilkinson

Key words: Red Duchess, Marquess of Tullibardine, Conscripton of a People, Eleanor Rathbone, Ellen Wilkinson

Katharine Marjory Stewart-Murray (6 noiembrie 1874 - 21 octombrie 1960) a fost o scoțiancă, mare susținătoare a cauzei românești, nu îndeajuns cunoscută românilor de azi. A fost o distinsă membră a parlamentului Marii

Britanii, o remarcabilă publicistă, membră de onoare a universităților din Oxford, Glasgow, Manchester, Leeds, Columbia și New-York. Scriitoarea Lynne Olson o descria, în cartea sa din 2007, drept o „femeie mică, cu ochi albaștri mari și expresivi [...] cultă, diferită și nelumească, cu prea puțin interes de a atrage atenția asupra sa”¹.

În 20 iulie 1899, s-a căsătorit cu John Stewart-Murray, marchiz de Tullibard, cel care a condus regimentul scoțian în Primul Război Mondial și care, în 1917, i-a succedat tatălui său ca al VIII-lea duce de Atholl, după care Katharine Marjory a devenit ducesă de Atholl. Între 1908-1919, a fost președinta *Uniunii asociațiilor feminine*, apoi președinta *Crucii Roșii districtuale*, membră a *Comitetelor regionale pentru îngrijirea bolnavilor din munții și insulele scoțiene*. Între anii 1914 și 1915, la cererea lordului Kitchener², a făcut colectă pentru regimentele scoțiene aflate în Franța. Între 1917 - 1919, a deschis sala de bal și aripa de nord ale castelului Blair transformându-le în casă de convalescență a spitalului auxiliar.

Activitatea sa publică și-a aflat cel mai mare ecou în viața politică. Din 1923 a fost membră a Parlamentului Marii Britanii, fiind prima femeie aleasă pentru a ocupa un fotoliu de parlamentar la Westminster³. Între anii 1924-1929, a fost subsecretar de stat la Departamentul Educației Naționale din Anglia și s-a ocupat, îndeosebi, cu sănătatea fizică și sufletească a copiilor. A fost delegată, în 1925, la Liga Națiunilor, între 1929-1931 membră a *Comisiei regale a funcționarilor publici* și membră, în același timp, în *Reuniunea universală pentru pace* (RUP), asociație internațională prezidată de lordul Robert Cecil⁴.

După război, a fost convinsă de Lloyd George să candideze pentru Parlament și la vârsta de 49 de ani, în 1923, a fost aleasă deputată pentru Kinross și West Perthshire.

A rămas în istorie drept prima femeie care, de pe o poziție politică, a atenționat lumea despre dictatorul Adolf Hitler. În 1935, ea a organizat traducerea în limba engleză a ediției integrale a cărții „Mein Kampf” și după ce a citit-o nu și-a făcut iluzii cu privire la titlul ales de dictator. „Niciodată – scria ea – un om de stat modern nu le-a comunicat cititorilor atât de clar ambițiile sale”⁵.

¹ Olson 2001, p. 62-63. Cartea include portretele a șaiszeci de femei care s-au remarcat în lupta pentru drepturile civile.

² Horațio Herbert Kitchener (1850-1916) a fost un feldmareșal britanic, unul dintre principalii comandanți militari britanici din timpul Primului Război Mondial, cu toate că a decedat aproximativ la mijlocul acestuia.

(<https://www.forbes.ro/femeia-care-avertizat-lumea-despre-hitler-164335>, accesat 20 mai 2024).

⁴ Pandrea 1937.

⁵ <https://www.forbes.ro/femeia-care-avertizat-lumea-despre-hitler-164335>, accesat 20 mai 2024.

Fig. 1 - Lady Layton

Fig. 2 - Ducesa de Atholl

Fig. 3 - Eleanor Rathbone

În continuare, s-a opus în mod activ regimurilor și practicilor totalitare. În 1931, a publicat cartea cu titlul *Conscription of a People* - un protest împotriva ignorării drepturilor civile și politice în Uniunea Sovietică, scris după obișnuitul ei studiu atent și amănunțit al publicațiilor oficiale rusești și după interviuri cu refugiații. Demersul a scos la iveală ororile lagărelor de muncă rusești, confiscarea proprietăților și campania de teroare a poliției secrete.

În 1936, a fost implicată într-o luptă de lungă durată, în paginile diferitelor ziare, cu Lady Lucy Houston, o activistă politică britanică, după ce Houston devenise o susținătoare fățișă a lui Benito Mussolini.

În aprilie 1937, împreună cu Eleanor Rathbone și Ellen Wilkinson, a plecat în Spania pentru a constata efectele Războiului civil. Cartea sa, *Searchlight on Spain*, descrie implicarea de partea republicană, fapt ce i-a adus și porecla de *Ducesa Roșie*. Războiul civil spaniol a plasat-o în conflict cu guvernul britanic care adoptase o abordare prudentă, „non-intervenționistă” a conflictului, prin refuzul livrărilor de arme pentru ambele părți. Călătoriile ei în Spania au făcut-o din ce în ce mai hotărâtă să se opună generalului Franco și acțiunilor lui. A recunoscut că refuzul guvernului britanic de a vinde arme către guvernul ales democratic în Spania a fost extrem de nedrept, având în vedere că Germania și Italia îi înarmau pe naționaliștii lui Franco. I-a scris și primului ministru pentru a solicita o ridicare a embargoului asupra armelor necesare

guvernului republican întrebând dacă refuzul „este într-adevăr în concordanță cu tradiția fair-play-ului cu care ne mândrim”⁶? Astfel de apeluri au întâlnit, însă, urechi surde. A reușit, totuși, să evacueze circa 4000 de copii în Marea Britanie. De fapt, intervențiile sale în Spania au fost interpretate ca fiind în întregime în concordanță cu trecutul ei de activistă pentru îmbunătățirea asistenței sociale pentru femei și copii și de a ajuta la atenuarea suferinței oriunde s-ar întâmplat în lume⁷.

După cel de-al Doilea Război Mondial, în calitate de președinte al *Ligii pentru libertatea europeană în Marea Britanie*, a militat împotriva controlului politic sovietic în Polonia, Cehoslovacia și Ungaria. Este autoarea unui număr de 6 cărți în care se află descrierea vieții și activității sale politice și publice pusă în serviciul respectării drepturilor civile ale omului.

Funcțiile înalte deținute pot explica și interesul pe care l-a stârnit prezența sa printre români. De altfel, presa timpului din România îi făcuse mai dinainte cunoscută personalitatea, îndeosebi după ce, în 5 noiembrie 1936, a susținut în Parlamentul Marii Britanii integritatea tratatelor de pace și datoria ce-i revenea acestui for de a sprijini țările care, alături de Anglia, și-au vărsat sângele pentru dreptate. Evenimentul avea loc ca răspuns la susținerea de către Italia a revendicărilor teritoriale ale Ungariei, care s-au înmulțit în urma discursului lui Mussolini din 1 noiembrie 1936, de la Milano, când dictatorul italian a cerut „dreptate pentru marea mutilată Ungaria”, ca o condiție obligatorie pentru pacea din Bazinul dunărean și, implicit, din Europa⁸. „Ducea de Atholl – scria Victor Eftimiu – a vorbit într-un parlament unde ungerii au mulți apărători, iar noi prea puțini. [...] În mijlocul atâtor prieteni ai ungerilor, Ducea de Atholl a ridicat glasul pentru țaranul transilvănean, a adus aminte că România a fost aliata Imperiului Britanic în marele război. [...] Dacă noi n-avem cine să amintească englezilor lucrurile acestea, dacă ungerii au împănat Londra și întreaga lume anglo-saxonă cu scriitorii, artiștii, propagandiștii lor, iar noi credem că orice ofensivă culturală n-are nici-o valoare, fiindcă nu e binecuvântată de politicianismul bucureștean, suntem fericiți că un sol al îndurării arhanghelului nostru protector (trebuia să fie undeva o stea care ne e favorabilă și unde se coc bunele noastre destine, căci noi nu suntem în stare să ni le croim singuri), un glas autorizat ca al Ducesei de Atholl a răsunat sub bolțile secularului așezământ de

---

⁶Vezi și Mike Levy, *“The Red Duchess” Katharine, Duchess of Atholl* (<https://www.basquechildren.org/>-, accesat 20 mai 2024)

⁷ Knox 2006, p. 161-182.

⁸„Așa cum era de așteptat, discursul prorevizionist a adus dezamăgire în rândul ziaristilor din Transilvania și al organizațiilor civice. În „Unirea Poporului”, bunăoară, se scria că «Mussolini nu mai poate dormi de gândul Ungariei», care «vrea revizuirea tratatelor de pace, adică vrea să sfărtece trupul țării noastre ca să ne ia Ardealul. D. Mussolini, luptând pentru «dreptatea Ungariei», luptă, pe altă cale, împotriva României.» Kürti 2017, p. 44.

dreptate și democrație din țara care ne-a dat-o pe regina Maria. Bine ai venit de peste mări și țări, într-aripată solie”⁹.

Poziția Ducesei a fost salutată de îndată, îndeosebi de către organizațiile civice de femei, care s-au dovedit principalele animatoare în acțiunile desfășurate de *Liga Antirevizionistă Română*. Una dintre acestea a fost organizația femeilor ieșene care, prin președinta generală Elena C. Meissner, a publicat, în ziarul *Universul*, un protest intitulat „Femeile române din Iași contra declarațiilor d-lui Mussolini”, în care arăta că: „Asociația femeilor române, adânc impresionată de ecoul celor rostite la Milano, ar dori să-și facă iluzia că această nedreaptă atitudine ar putea fi considerată ca o simulare, ca o prevenire binevoitoare. Altfel, cum ar putea fi îngăduit cuiva să dea lecții de dreptate, fie și istorică, unui alt popor latin pașnic reintrat după crude suferințe în patrimoniul său național, ce-i fusese răpit în mod samavolnic în împrejurări vitrege și nemeritate. Dar nu e Italia sora noastră mai mare, atât de iubită de noi, care stăpânește și beneficiază azi de teritorii luate de la «marea nedreptățită Ungaria», pe care a lipsit-o de la acces la mare? De ce oare imparțialul Duce nu-i vindecă rănila înapoind «mării mutilate» porturile de care, slavă Domnului, nu e lipsită Italia? De ce acest mare propovăduitor împărțitor de dreptate nu înapoiază altei mari mutilate, Austria, ce i-a luat? De ce nu-i restituie cel puțin un port la mare? Nu e oare cazul să-i aplicăm generosului de la Milano dictonul nostru românesc: «Ori te poartă cum ți-e vorba, ori vorbește cum ți-e portul»”¹⁰.

Peste numai o zi, președinta națională a *Asociației pentru emanciparea civilă și politică a femeilor române* publica, în „Opinia” din 13 noiembrie 1936, o scrisoare de mulțumire adresată ducesei de Atholl pentru atitudinea sa de apărătoare a status-quo-ului teritorial stabilit după prima conflagrație mondială: „Scumpă Doamnă, Asociația pentru Emanciparea Civilă și Politică a Femeilor Române a aflat cu mândrie că o femeie, în calitatea sa de deputat, a știut să se ridice la acel înalt grad de dreptate internațională încât în plin parlament ea a rugat guvernul său să facă tot posibilul ca principiul de asistență mutuală să fie respectat. Această femeie sunteți Dv. Doamnă! Prin acest gest de înțelegere cu totul superior, Dv. ați ridicat prestigiul tuturor femeilor și în același timp ați emoționat inima poporului român. Iată de ce asociația femeilor române nu va putea uita niciodată că ați amintit guvernului Dv. datoria ce are de a nu uita alianța noastră din timpul războiului mondial și astfel a nu permite ca România și amica noastră Cehoslovacia să cadă victime unei agresiuni posibile. Foarte mișcate de justa și binevoitoare Dv. atitudine, femeile române vă exprimă

⁹ *Realitatea ilustrată*, 17 februarie 1937.

¹⁰ *Universul*, 12 noiembrie 1936.

profunda lor grațitudine și vă roagă să primiți mulțumirile lor, odată cu omagiile lor sincere și afectuoase¹¹.

După o vizită de patru zile în Iugoslavia, ducesa de Atholl, însoțită de Eleanor Rathbone¹² și Lady Layton, deputate în Parlamentul Marii Britanii, au intrat, în seara de 9 februarie 1937, în România, prin punctul de frontieră General Dragalina. Din momentul în care au pășit pe pământ românesc, distinsele reprezentante ale Parlamentului englez au devenit personajele unor entuziaste manifestații de simpatie, care s-au produs fie spontan, fie organizat, în toate gările, de la frontieră până la Timișoara. Primul salut și urare de bun venit le-a adresat, încă în stația iugoslavă Vârșeș, deputatul doctor Aurel Cosma, care, în numele Parlamentului român, a tălmăcit adâncul sentiment de grațitudine al poporului român pentru ducesa de Atholl și distinsele sale colege care susțineau cauza dreaptă a României. Tot în Vârșeș, distinsele invitate au fost întâmpinate de redactorul pentru Banat al ziarului „Universul”, care a prezentat omagii din partea lui Stelian Popescu, directorul ziarului și președintele „Ligii Antirevizioniste Române”.

La ora 21:23, trenul de Stamora-Oravița și-a făcut intrarea în gara din Timișoara, unde se afla o mulțime „imensă”¹³, în frunte cu toți șefii autorităților, reprezentantele societăților feminine, baroul avocaților, colegiul medical și diferite societăți culturale¹⁴. La descinderea din vagon, mulțimea a izbucnit în urale, britanicele primind jerbe de flori în numele *Asociației pentru emanciparea civilă și politică a femeilor române*. Ana Bercea, președinta asociației, a oferit ducesei o jerbă de flori cu inscripția: „Călduros omagiu din partea uniunii pentru sufragiul femeilor din Timișoara”. Ducesa de Atholl și însoțitoarele sale

¹¹ Mihăilescu 2006, p. 283.

¹² Eleanor Florence Rathbone (1872 –1946), deputată britanică independentă și militantă pe termen lung pentru alocațiile familiale și pentru drepturile femeilor. A fost fiica fondatorului Universității din Liverpool, unde a urmat și cursurile. A fost membră de onoare a universității din Durham, membră în consiliul Ligii Națiunilor, membră a Societății regale de statistică. A lucrat mult în chestiunea muncitorilor din porturi. A fost prima femeie în Consiliul comunal din Liverpool, prima femeie judecător de pace pentru districtul Lancashire, președinta Uniunii societăților pentru drepturi egale. A fost inițiatoarea legii pensiilor pentru văduve și a Legii tutelelor și protecției copiilor. Nu s-a înscris în nici un partid, fiind aleasă în Parlament prin votul universitarilor.

¹³ „Astăzi, orașul Timișoara e în plină sărbătoare. Primirea ce se va face ducesei de Atholl diseară la orele 10, va avea un caracter feeric. Sub lumina torțelor, miile de glasuri vor aclama Dinastia și poporul englez și mai ales spiritul de dreptate și de jertfă pentru dreptate, al nobilului popor englez”, în *Universul*, 11 februarie 1937.

¹⁴ „Pe peron se găseau d-nii dr. Nistor prefectul județului, prof. Coman primarul municipiului, general Bunescu, comandantul Diviziei, dr. Sava inspector general de Siguranță, col. Petrescu șef de stat major, col. Ionescu și Reuniunea femeilor române în frunte cu d-nele dr. Cioban, dr. Cosma, dr. Iuga, Marcu Percea etc. Ducesa de Atholl împreună cu cele două doamne din elita londoneză, foarte bine dispuse, au descins din vagon în aclamațiile publicului. Doamnele române le-au oferit frumoase buchete de flori”, în *Dimineața*, 12 februarie 1937.

au rămas adânc impresionate de această primire entuziastă, au luat apoi loc în vagonul special ce le-a fost pus la dispoziție, unde au fost așteptate de către delegata *Consiliului național al femeilor române* și împreună au plecat spre București. În gara Lugoj¹⁵, ducesa și însoțitoarele sale au fost întâmpinate de o mulțime impresionantă, în frunte cu prefectul județului, primarul orașului, corul „Vidu”, *Reuniunea femeilor* și celelalte asociațiuni¹⁶. Toate femeile române erau îmbrăcate în costume naționale și au făcut distinșelor oaspete o frumoasă și impresionabilă primire.

Reporterul pentru Banat al ziarului *Universul*, aflat și el la fața locului, a obținut un scurt interviu în care Ducesa, cu multă amabilitate, a spus: „Mă bucur că primul cuvânt ce-l adresez poporului român la sosirea mea în țara dv., îl transmit prin ziarul «Universul», al cărui patriot director este d. Stelian Popescu, care mi-a adresat o telegramă de felicitare, după discursul meu din Parlament și la care am răspuns cu mulțumiri. Am luat apărarea cauzei poporului român dintr-un principiu care m-a călăuzit încă din timpul războiului, când m-am interesat de drepturile tuturor națiunilor din Europa care s-au angajat într-o luptă cu cele mai mari speranțe de libertate și pace. Și mai ales mă interesez acum de țările care s-au legat cu altele și au suferit în timpul războiului cu noi”¹⁷.

Vizita ducesei de Atholl în România, împreună cu colegile sale Eleanor Rathbone și lady Layton¹⁸, a fost un turneu de succes. Peste tot, dar îndeosebi în Transilvania, după cum aminteam, odată cu intrarea în țară, în 10 februarie 1937, recunoștința sufletului românesc din Ardeal față de apărătoarea drepturilor sale istorice s-a manifestat printr-un adevărat și sincer entuziasm.

---

¹⁵ „Cu toată ora târzie, ora 11, când trenul va ajunge la Lugoj, în puținele minute cât stă trenul se va manifesta cu acelaș entuziasm indescritibil sufletul Lugoșului, acest oraș de neînfrânt românism. Înaintea deputatelor engleze vor ieși în întâmpinare toți deputații de pe granița de Vest pe care lordul Rothermere o revendică Ungariei Din informațiile primite, rezultă că va fi o primire demnă de marile personalități ce ne vizitează țara” în *Dimineața*, 12 februarie 1937.

¹⁶ *Dimineața*, 12 februarie 1937.

¹⁷ *Idem*.

¹⁸ Eleanor Dorothea Osmaston (1887-1959) căsătorită cu Walter Layton, economist, directorul marelui ziar, „News Chronicle” și președintele Asociației presei economice engleze, membru al Partidului Liberal. Lady Layton a urmat universitatea din Cambridge, a ținut conferințe despre Liga Națiunilor, India și chestiuni feminine. A lucrat mulți ani în chestiunea sufragiului, fiind membră în Comitetul executiv. A fost membră în Consiliul comunal, președinta Comitetului locuințelor ieftine și membră în Comitetul executiv al Uniunii pentru Liga Națiunilor. A lucrat mult pentru protecția femeii indiene, fiind aleasă președinta Uniunii femeilor anglo-indiene. A fost chemată de Comitetul parlamentar care a redactat Constituția indiană. A fost membră în Comitetul central al Partidului Liberal, în Comitetul executiv feminin liberal și membră în Consiliul de acțiune care a încercat cooperarea politică a forțelor progresiste din Anglia.

Toate cele 15 publicații¹⁹ centrale și locale investigate pentru scrierea acestui articol, care s-au ocupat de subiect, au ajuns la concluzia că vizita ducesei de Atholl în România, împreună cu colegele sale Eleanor Rathbone și lady Layton, a fost un turneu reușit. Urmărind pas cu pas punctele din agenda diplomatică și turistică, traseul parcurs de cele trei reprezentante ale Parlamentului britanic, de la intrarea până la ieșirea din țară, toate au evidențiat, prin articole de fond, seriale sau simple informații, participarea „uriașă” a românilor din toate stările sociale²⁰, fără deosebire de naționalitate²¹ și credință, dorința acestora de a aduce un omagiu celor care au înscris problema românească pe agenda unui Parlament „virusat” de diaspora maghiară. De la graniță până în capitala țării, ducesa de Atholl și însoțitoarele sale au fost așteptate cu muzici și fanfare, cu flori și pâine cu sare, darul tradițional românesc: „Încă de la stația de frontieră, țărănimea din Comloșul Mare în frunte cu preoții, fanfarele și corurile ei va primi pe cele trei misionare ale mării națiuni britanice, cu tradiționala pâine și sare și, mai ales, cu cântări despre mărire și recunoștință”²².

În dimineața zilei de 10 februarie 1936, la ora 10:20, feministele britanice au sosit în Gara de Nord cu acceleratul de Timișoara, așteptate fiind de reprezentanții presei românești fără culoare politică și resentimente extremiste, care le-au primit așa cum se cuvine, adică omagial, cu emoția gratitudinii și legendara ospitalitate românească. Cu acest prilej, amintitul ziar „Universul”, de

---

¹⁹ *Adevărul, Albina, Dimineața, Dreptatea, Epoca, Gazeta Transilvaniei, Keleti Újság, Lumea, Lupta, Neamul românesc, Patria, Vremea, Telegraful român, Țara noastră, Universul.*

²⁰ La București, bunăoară, Comitetul sindicatului C.F.R. „Grivița”, luând cunoștință de sosirea în țară a ducesei de Atholl, a lansat următoarea întâmpinare: „Muncitorimea ceferistă din atelierele C. F. R. – Grivița, acea muncitorime contra căreia unele ziare susținătoare ale statelor revizioniste și fasciste îi aduc acuzații de trădare a intereselor țării, salută cu toată căldura pe ducesa de Atholl, care s-a ridicat cu atâta tărie în parlamentul englez contra discursului d-lui Mussolini, rostit la Milano, discurs ce reprezintă un pericol pentru independența poporului român. Pentru energia cu care a fost apărută independența poporului român de amenințarea statelor revizioniste, muncitorimea ceferistă se simte obligată de a saluta sosirea în țară a ducesei de Atholl, mulțumindu-i și purtându-i toată recunoștința”, în *Dimineața*, 12 februarie 1937.

²¹ Comitetul Uniunii Muncitorilor și Țăranilor Maghiari din România (Madosz) secția București, de pildă, aducea salutul său cel mai călduros luptătoarei pentru pace cu ocazia sosirii sale în țară și declara că: „Masele populare maghiare din România, muncitori, țărani, meseriași și intelectuali maghiari, încadrați în partidul nostru Madosz am fost între primii care am ridicat cuvântul de protest împotriva discursului revizionist - războinic rostit de d. Mussolini la Milano. Printr-un apel lansat de către Centrala noastră din Cluj, prin articolele noastre apărute în cele mai mari ziare române din Capitală și provincie, indiferent de culoarea lor politică am arătat clar, că masele maghiare din România nu cer «dreptatea» lui Mussolini, că noi vrem pace înainte de toate, pentru care vom lupta alături de frații noștri români, apărând independența acestei țări, tratatele de pace, sfințenia amajamentelor luate și forul cel mai înalt al păcii, Societatea Națiunilor”, în *Universul*, 12 februarie 1937.

²² *Universul*, 11 februarie 1937.

pildă, a publicat următoarele călduroase cuvinte de bun venit înaltelor personalități: „Sufletul națiunii noastre, pe care suferințele milenare și necruțătoare adversități istorice au învățat-o să prețuiască valoarea și puterea apărării cauzelor sfinte prin dreptatea lor, primesc astăzi pe distinsele reprezentante ale mării națiuni britanice, cu o sinceră urare: fiți bine venite! Poporul român [...] salută cu mare bucurie pe cele trei apărătoare ale păcii și drepturilor neamurilor. El primește, deci, cu grațitudine și considerație, pe Ducesa de Atholl și colegile sale miss Eleanor Rathbone și lady Layton”²³.

Printre persoanele oficiale s-au aflat atunci: Reginald Hoare, ministrul (ambasadorul) Angliei la București; I. Gr. Perieșteanu, fost ministru, membru al Ligii antirevizioniste; N. N. Săveanu, președintele Adunării Deputaților; scriitorul Victor Eftimiu, Alexandrina Cantacuzino, președinta *Societății Ortodoxe a Femeilor Române*; ziaristul și omul politic Stelian Popescu ș.a. De-a lungul peronului au fost așezați pe două rânduri reprezentanții și reprezentantele diferitelor secții ale Ligii Antirevizioniste din București, delegații ale societăților feministe și foști luptători, precum și elevele școlilor de fete din București etc. Cel dintâi salut l-a rostit N. N. Săveanu, președintele Camerei deputaților, care le-a urat bun venit în Capitala României. A urmat Alexandrina Cantacuzino, care, în calitate de președintă a Consiliului Național al Femeilor din România, a făcut un strălucit elogiu ducesei, relevând spiritul de inițiativă și caracterul său intransigent pe care l-a dovedit în parlamentul englez, atunci când discursul ducelui Mussolini încerca să zdruncine drepturile românilor.

I. Gr. Perieșteanu, care, în numele Ligii Antirevizioniste Române, a spus: „D-na Ducesă, «Liga Antirevizionistă Română» care, în patria noastră, reprezintă unanimitatea poporului român în lupta lui pentru respectarea tratatelor de pace ce ne garantează integritatea teritorială și politică a Statului, vă adresează prin glasul meu, tradiționalul: bun venit! Salutăm în dv. și în ilustrele compatriote care vă însoțesc, pe misionarele păcii atât de scumpă sufletelor și mentalității noastre. Salutăm în dv. spiritul de dreptate, întotdeauna binevoitor, al mării națiuni britanice, pus în serviciul civilizației. Salutăm însă, mai ales, geniul britanic, puternic și profund ca o dogmă, care, prin strălucitul dv. talent investit cu atâta autoritate, a pus în lumina adevărului, în Parlamentul britanic, tăria drepturilor istorice ale poporului român, sprijinite pe intangibilitatea tratatelor”.

Emoționată, ducesa de Atholl a mulțumit tuturor pentru frumoasa primire ce i s-a făcut în România. Trecând printre cele două cordoane de eleve și public în drum spre ieșirea peronului, distinsele vizitatoare au fost entuziast ovaționate, oferindu-li-se numeroase buchete de flori. La ieșirea din Gara de Nord, corurile diferitelor societăți precum și ale școlilor de fete au intonat imnuri naționale, iar

---

²³ *Ibidem.*

strigătele „Trăiască Anglia! Trăiască parlamentul britanic!” au răsunat până la plecarea cu automobilele care le așteptau pe distinsele oaspete. S-au îndreptat apoi spre hotelul Athénée Palace, unde au fost găzduite. În apartamentul ce i s-a rezervat, ducesa de Atholl i-a primit, la ora 12, pe reprezentanții presei, cărora le-a comunicat următoarele: „Sunt adânc mișcată de entuziasmul cu care am fost primită în România. Am venit în țara dvs. invitată de gruparea femeilor române, în dorința de a cunoaște această țară și problemele ei, îndeosebi de a strânge cât mai multe legături de prietenie cu românii [...] Libertatea națiunilor, ca și pacea, nu pot fi menținute decât printr-o loială cooperare a țărilor credincioase între ele și Societății Națiunilor”.

În privința tratatelor de pace, distinsa vizitatoare spunea că: „Intangibilitatea tratatelor cred că trebuie să fie baza relațiilor dintre state și aceasta nu poate fi schimbată decât prin acordul tuturor țărilor interesate”²⁴. Despre pretențiile Ungariei revizioniste față de România, într-un interviu acordat lui George Acsinteanu pentru publicația *Vremea*, din 14 februarie 1937, ducesa spunea: „Numai atunci s-ar putea întâmpla să existe o ajustare de frontieră între România și Ungaria, dacă ar fi populațiuni compacte în România sau chiar aiurea care ar cere clar să se reîntoarcă la alte patrii; întrucât însă, această problemă nu-și are nici un sprijin în cuprinsul țării românești, revizuirea, se înțelege de la sine, că nu-și are nici un temei”²⁵.

După conferința de presă a urmat un dejun oferit de Richard Franasovici, ministrul lucrărilor publice și al comunicațiilor, la restaurantul „Capșa”, în numele guvernului român, apoi audiența la suveran, britanicele fiind însoțite de Reginald Hoare și de generalul Ioan Sichitiu, Șeful Marelui Stat Major. La ora 15:30 ducesa de Atholl și însoțitoarele sale au depus o coroană de flori la mormântul Eroului Necunoscut, apoi, spre seară au vizitat instituțiile feminine și de binefacere. Cina a fost oferită de Alexandrina Cantacuzino în apartamentele sale din Calea Victoriei, prilej cu care reprezentantele provinciilor unite cu România în 1918 au prezentat omagiile populației românești. În numele femeilor din Oltenia, Maria Pop a prezentat vizitatoarelor următoarea telegramă: „Toate femeile din Oltenia, profund legate de patria lor indivizibilă, aclamă cu entuziasm pe marea prietenă a României! Fiți binevenită într-o țară care nu va uita memorabila Voastră intervenție în parlamentul englez”²⁶.

În numele asociațiilor feministe și al femeilor române de pe granița de Vest, omagiile au fost prezentate de „d-na Barbu, o distinsă și însuflețită luptătoare”²⁷: „În numele acestor societăți vă exprim toată gratitudinea și vă

²⁴ *Universul*, 13 ianuarie 1937.

²⁵ *Vremea*, 14 februarie 1937.

²⁶ „Ducesa de Atholl în Capitală”, în *Curentul*, 13 februarie 1937.

²⁷ „În numele acestor societăți vă exprim, încheia d-na Barbu - toată gratitudinea și vă asigur de nestinsa recunoștință a femeilor române, cele mai amenințate prin nedreptele revendicări

asigur de nestinsa recunoștință a femeilor române, cele mai amenințate prin nedreptele revendicări revizioniste maghiare. Vom fi fericite de a vă arăta cu prilejul trecerii d-voastră prin frontiera de Vest în ce grad ne-ați atins doamnă inimile și simțămintele noastre”²⁸.

„D-na Pelivan a vorbit în numele Basarabiei – continua ziarul *Curentul* – arătând legăturile ce le avem cu Anglia, a cărei ilustră fiică este M. S. Regina Maria. D-na Cosma, delegata Ardealului, a adus salutul acestei provincii care se simte strâns legată de patria mamă, în ciuda poftelor condamnabile din afară. D-na ducesă de Atholl evocă amintirea civilizației romane care se simte adânc întipărită în viața poporului românesc, civilizație universală care a ajuns cu multe veacuri în urmă până la poalele munților din Scoția”²⁹.

Rostul vizitei de studiu a celor trei distinse doamne în România este cel mai bine exprimat în conferința ținută la Radio de către ducesa de Atholl în care, printre altele, spunea că: „Sunt fericită de a avea acest prilej ca să-mi exprim mulțumirile pentru primirea al cărei obiect au fost lady Layton, miss Rathbone și cu mine și de a vă asigura cât suntem de fericite de a vizita țara românească, de a auzi și de a vedea unele din înfăptuirile care se realizează și de a face, după cum sperăm, prietenii printre locuitori și mai ales de a cunoaște problemele ei cele mai importante. Ni se pare, evident, că anii care s-au scurs de la război au fost pentru țara d-voastră un prilej de numeroase realizări. Voi, aici, ca și la noi în Anglia, suntem oamenii muncii. Dar iată că au sosit zilele când nici-o țară nu mai poate trăi numai pentru ea însăși și nu poate gândi numai la propriile ei treburi [...] Lady Layton, Miss Rathbone și eu însumi suntem o dovadă a acestei cooperări, întrucât noi reprezentăm diferite secțiuni ale opiniei politice engleze. Dorim deci, ca România și Marea Britanie să meargă alături de toate celelalte membre loiale ale Ligii, în marea ei muncă, pentru civilizație, libertate și pace”³⁰.

---

revizioniste maghiare. Vom fi fericite de a vă arăta cu prilejul trecerii d-voastră prin frontiera de Vest în ce grad ne-ați atins doamnă inimile și simțămintele noastre”, în *Universul*, 14 februarie 1937.

²⁸ *Universul*, 14 februarie 1937.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Gazeta ilustrată*, ianuarie-februarie 1937.

Fig. 4 - Alexandrina Cantacuzino și Ducesa de Atholl
pe peronul Gării de Nord

Prin urmare, una dintre cauzele principale care a determinat solia spre țara noastră a distinselor vizitatoare a fost, în primul rând, cunoașterea României reale, fapt pentru care au și primit cu bucurie invitația *Grupării Femeilor Române*. S-a mai constatat, în trecerea prin țara noastră, că problema revizionismului nu le era îndeștul de cunoscută, golul de informație fiind umplut printr-un documentar primit din partea ziarului *Universul*.

În București, solii englezi ai păcii și ai colaborării au putut aprecia, între altele, activitatea desfășurată de Fundația „Principele Carol” unde chiar s-a ținut o ședință solemnă cu care ocazie au cuvântat Ministrul Educației Naționale și Primarul general al Municipiului București, Alexandru G. Donescu. În timpul vizitei, ducesa a căutat anume să intre în discuție cu diferiți reprezentanți ai

Ardealului, spre a se documenta în marea problemă pe care a apărut-o în parlamentul englez. Vineri, 11 februarie, la ora la 11, ducesa de Atholl, însoțită de Lady Layton și Miss Eleanor Rathbone, conduse de d-nele Alexandrina Cantacuzino, Caragea, Pantazi, Catargi ș.a. au făcut o vizită la Fundația culturală regală din str. Latină 8. Aci, distinsele vizitatoare, au fost primite de Dimitrie Gusti, directorul general al Fundației „Principele Carol”. Duminică, 13 februarie, Regina Maria a oferit, la Palatul Cotroceni, un dejun în onoarea ducesei de Atholl și a celorlalte două doamne din misiunea engleză, dejun la care a participat și Gheorghe Tătărescu, președintele Consiliului de miniștri.³¹

Fig. 5 - Ducesa de Atholl (a patra de la dreapta la stânga)
la Fundația „Principele Carol”

În drum spre Cluj, „după o vizită la Sinaia și la Castelul Zamora³²” - scria *Gazeta Brașovului* din 21 februarie 1937 - „Ducesa de Atholl, lady Layton și miss Rathbone au sosit, pe la jumătatea lunii februarie 1937, în Brașov, fiind însoțite de madam Alexandrina Cantacuzino și de «domnișorica» Ella Rădulescu. În întâmpinarea ilustrelor oaspete, au ieșit urgent: dom’ prefect al

³¹ *Adevărul*, 13 februarie 1937.

³² Este vorba despre castelul Cantacuzino din Bușteni situat atunci în cartierul Zamora.

județului nostru, dr. Gh. Brătănescu, dom' primar al Brașovului, Tarquiniu Prișcu și d-nele Maria Baiulescu, Lucia dr. Stinghe, Brediceanu, Bleahu și alte doamne și domnițe din protipendada Brașovului interbelic care le-au vorbit în limba franceză înaltelor fețe aristocratice englezești! Ducesa de Atholl și însoțitoarele sale diafane s-au interesat de aproape de minunatul costum șcheian» exprimându-și admirația. La Cercul Militar Brașov s-a servit un ceai distinselor *ladies* și, spre deosebire de alți vizitatori, ducesa de Atholl s-a interesat și de viața culturală românească din această regiune și de trecutul istoric al «elementului românesc». Noaptea târziu, au fost vizitate câteva monumente istorice, Casa Sfatului, Biserica Neagră, Biserica Sf. Nicolae și altele³³.

Știrea este confirmată și de *Gazeta Transilvaniei* din 18 februarie 1937, care scria că: „Ducesa de Atholl cu cele două parlamentare engleze, au vizitat și orașul nostru, unde li s-a făcut o călduroasă primire în gară, de către o delegație de doamne în frunte cu dna Maria Baiulescu, presidenta Uniunii Reuniunilor Femeilor Române și de către autoritățile locale. Seara s-a servit un banchet în saloanele Cercului militar, după care și-au continuat drumul spre Cluj³⁴.

În 15 februarie 1937, Clujul a făcut o grandioasă întâmpinare ilustrelor oaspete, primire organizată de *Gruparea Femeilor Române*, filiala Cluj, cu concursul larg al autorităților și al societăților feministe³⁵. Recunoștința sufletului românesc din capitala Ardealului față de apărătoarea drepturilor sale istorice, Ducesa de Atholl, s-a manifestat printr-un adevărat și sincer entuziasm. Pe prima pagină a ziarelor românești din capitala Ardealului precum *Națiunea Română*, *Patria*, *România Nouă* și *Ofensiva Română*, au apărut călduroase cuvinte omagiale de „bun venit” în limba engleză, semnate de Sofia St. Meteș și de Ioan Lupaș, președintele *Ligii Antirevizioniste din Transilvania*. După ce Fanfara C.F.R. a intonat imnurile naționale român și englez, reprezentantele societății femeilor, în frunte cu Sofia Meteș, au oferit distinselor personalități splendide buchete de flori.

Cuvântul de bun sosit al Clujului, a fost rostit de primarul orașului, profesorul N. Drăgan, care a subliniat aportul Angliei la unirea tuturor

³³ *Gazeta Brașovului*, 21 februarie 1937.

³⁴ *Gazeta Transilvaniei*, 18 februarie 1937.

³⁵ Istoricul Vasile Lechințan, vorbind despre marile personalități străine care au vizitat Clujul interbelic, amintea că „o distinsă militantă pentru pace în Europa, parlamentara britanică Ducesa d'Atholl (Katharine Stewart-Murray, Duchess of Atholl) a răspuns invitației femeilor române din Cluj, în special a Sofiei Meteș, fruntașă a mișcării feministe clujene, și a venit să viziteze orașul de pe Someșul Mic la 15 februarie 1937, împreună cu Lady Layton și Miss Rathborne, declarându-se contra revizuirii tratatelor internaționale. Nobilele reprezentante ale democrației engleze au fost primite în gara Cluj, frumos pavoazată, de numeroși intelectuali ai urbei și de personalități administrative”, în *Națiunea*, Cluj, 6 ianuarie 2021; pentru mișcarea feministă din Cluj, vezi și Cosma 2022, p. 8-29.

Românilor într-o singură țară, amintind și despre profund nedreapta propagandă revizionistă.

În sala Teatrului Național, splendid împodobită și unde varietatea și frumusețea costumelor naționale au creat o atmosferă impresionantă, la ora 11, cu mare solemnitate, s-a ținut ședința festivă, prezidată de Alexandrina Cantacuzino. Au vorbit: Sofia Șt. Meteș în numele femeilor române din Ardeal, P. S. S. Episcopul Colan în numele Bisericii Ortodoxe, P. S. S. Episcopul Hossu, în numele Bisericii române unite, profesorul Nicolae Drăgan, în numele Universității, profesorul Ioan Lupaș, în numele „Ligii Antirevizioniste”, care, printre altele, a spus: „În această zi de rară sărbătoare pentru cetățenii Clujului, când capitala Transilvaniei este cercetată de distinsa apărătoare a integrității noastre naționale în Parlamentul britanic, de Ducesa de Atholl și de ilustrele-i sale tovarășe de drum, să-mi fie permis a sublinia, în numele L. A. R., că în atitudinea d-sale vedem continuarea unei frumoase tradițiuni englezești de obiectivitate și de respect desăvârșit pentru adevăr. Bucuria noastră este îndoită, întâi fiindcă ni se dă această posibilitate să le salutăm în inima Transilvaniei românești cu strămoșescul: Bine ați venit la noi!...Și, în rândul al doilea, fiindcă prețuim la justa-i valoare nobila râvnă de a ne cunoaște țara și poporul din proprie intuiție, fără a urma metoda unor călători occidentali care se lasă amăgiți a crede că starea sufletească a cetățenilor din România întregită ar putea fi cunoscută și înțeleasă dintr-o excursie de agrement până la Viena sau până la Budapesta”³⁶.

Episcopul Nicolae Colan a spus în limba franceză: „Avem fericitul prilej să salutăm în mijlocul nostru pe distinsele reprezentante ale marelui popor britanic și pe devotatele apărătoare ale libertății și dreptății neamurilor. În afară de bunul Dumnezeu, care prin evanghelia Fiului său ne-a mângâiat și călăuzit în așa de sbuciumata noastră istorie, neamul românesc a avut puțini prieteni; de aceea, cea mai mare parte a lui a fost sortită să trăiască veacuri de-a rândul în robie străină și cruntă. Născuți creștini, noi n-am avut o epocă de viață păgână. Neamul românesc a știut însă să sufere și să creadă în isbânda dreptății sale după cuvântul Scripturilor sfinte care spun: «Cel ce va răbda până la sfârșit, acela se va mântui». Mântuirea a venit”³⁷.

Deosebit de emoționată, Ducesa de Atholl, a răspuns: „Găsesc cuvinte foarte greu să vă spun, că eu și colegele mele suntem copleșite de această recepție. Suntem, aici, trei femei din care două reprezentante ale parlamentului englez și suntem foarte mișcate, văzând eforturile d-voastră pentru a ne mulțumi pentru tot ce am putut face pentru cauza d-voastră. Suntem foarte mișcate pentru felul cum a-ți arătat dragostea pentru țara noastră și pentru cuvintele bune spuse

³⁶ *Țara noastră*, 20 februarie 1937.

³⁷ *Telegraful român*, 21 februarie 1937.

față de cei care au luptat pentru aceasta țară. După cum știți, și profesorul Watson era foarte încântat când a auzit că venim încoace și vă asigurăm că vom duce cuvântul frumos al d-lui profesor Lupaș. Este foarte bine ca țările noastre să se cunoască mai de aproape și cred că am dreptate atunci când spun că englezii cunosc pe români mai puțin decât românii pe ei, dar domniile lor își dau foarte bine seama că vorbind de ei, n-au fost nici la București, nici la Budapesta. Totdeauna a fost de dorit ca Anglia și România să stea aproape și nu vom uita azi că am fost împreună în războiul mondial în tranșee [...] Voi face tot ce-mi va sta în putință pentru ca să asigur cooperarea atât de necesară între țara noastră și România, când e vorba să asigurăm pacea în Europa³⁸”.

Au vorbit apoi Lady Layton, delegată la Liga Națiunilor și Miss Rathbone, deputată și reprezentanta a opt universități engleze, comparând suferințele Românilor dinainte de război, cu ale scoțienilor, înainte de unirea sufletească cu Anglia. La ora 13, s-a dat, în saloanele Cercului Militar, un banchet, la care au participat, oficialități și înalte personalități politice și culturale precum Alexandru Vaida-Voevod, fost prim-ministru, cu care Ducesa s-a întreținut îndelung. După banchet a urmat vizitarea Catedralei ortodoxe și a mai multor institute de educație și cultură din oraș. Seara, la ora 21, în saloanele Cercului Militar, a avut loc o serată muzicală, Ducesa de Atholl și distinsele sale însoțitoare, prinzându-se în hora mare ce s-a întins, au ținut să-și manifeste prin aceasta, încă o dată toată simpatia lor pentru societatea clujeană și prietenia trainică legată de poporul român.

A doua zi dimineța, ilustrele oaspete, însoțite până la frontieră de Alexandrina Cantacuzino și Sofia Șt. Meteș, au părăsit Clujul, plecând spre Praga. Până la frontieră, au fost întâmpinate cu entuziasm, flori și daruri, în gările din Oradea și Satu Mare³⁹. Desigur că impresiile câștigate în România au fost dintre cele mai puternice și Ducesa a mărturisit cu sinceritate că a legat cu poporul român o prietenie adâncă și trainică.

La plecarea din țară, cele trei oaspete britanice au formulat un mesaj în care, printre altele, se spunea: „Părăsind România, dorința ne este de a mulțumi din tot sufletul tuturor acelor care au făcut atât pentru ca vizita noastră să fie plăcută și plină de învățăminte. Majestatea Sa Regele Carol al II lea, Majestatea Sa Regina Maria și înalt Prea Sfinția sa Patriarhul ne-au făcut marea cinste de a ne primi. Am avut de asemenea onoarea să fim primite la Camera deputaților și

³⁸ *Gazeta ilustrată*, ianuarie-februarie 1937.

³⁹ Primirea călduroasă din gara Satu Mare este consemnată și de publicația maghiară *Keleti Újság* care își informa cititorii că: „Prințesa de Atholl a călătorit prin Satu Mare. În cinstea oaspetilor englezi, în sala de așteptare a stației, a fost organizată o recepție ceremonială. Dr. Octavian Ardelean, fost prefect și Maria Ștefănescu, soția directorului Fabricii „Unio”, i-au întâmpinat pe oaspeți în limba engleză. Prințesa de Atholl a răspuns într-un discurs mai lung, după care Prințesa Cantacuzino a mulțumit pentru primirea călduroasă”.

să fim salutate de domnul primar al municipiului București precum și de alte autorități și personalități atât la București cât și la Centrul de instrucție pentru străjere la Predeal și în timpul șederii noastre la Cluj. Consiliul național al femeilor române în frunte cu președinta acestuia, principesa Alexandrina Cantacuzino, invitației amabile căreia îi datorăm vizita noastră, precum și toate celelalte organizații ale femeilor, ne-au copleșit cu dărnicia lor, ospitalitatea și caldă lor bunătate [...] Suntem convinse că cea mai eficace asigurare contra atacului granițelor popoarelor pașnice stă în a întări sistemul lor de securitate colectivă, suntem sigure că nici o țară nu va îndrăzni să atace altă țară, dacă membrii Societății Națiunilor sunt tari și uniți spre a preîntâmpina agresiunea, din orice parte ar veni ea. Dacă există din aceia cari vor să facă schimbări în tratatele existente, este datoria lor să caute soluția acestor chestiuni în cadrul Societății Națiunilor prin mijloace pacifice și cu consimțământul părților interesate. Acestea fiind vederile noastre, suntem bucuroase să vedem că în România, ca și în țara noastră, există mulți bărbați și multe femei din partide politice deosebite, care, cu toate vederile lor diferite asupra altor chestiuni, sunt ferm hotărâți să lucreze împreună pentru cauza păcii și a securității colective”⁴⁰.

În ciuda faptului că, din cauza evoluției evenimentelor politice și prin jocul nefericit al alianțelor politico-militare, România s-a alăturat Germaniei naziste devenind, pentru scurt timp, inamicul Marii Britanii, vizita ducesei de Atholl a rămas doar una de reprezentare, totuși, singura voce din Parlamentul englez interbelic susținătoare a cauzei românești, ar fi nedrept să fie uitată. Elocința sa caldă, sinceră și convingătoare ne reamintește acțiunea tot atât de plină de prestigiu în favoarea dreptului la unire a Principatelor Române, a unui alt fiu ilustru al Scoției, a lui David Urquhart. Acel mare prieten al lui Byron, luptător ca și el pe câmpiile Eladei pentru independența Greciei, deși a cunoscut aproape numai prin sentiment poporul românesc, simțea atât de puternic dreptatea cauzei acestuia, încât a devenit un temeinic susținător al său împotriva adversităților de tot felul.

Eșecul demersurilor celor trei distinse reprezentante britanice pentru apărarea păcii și a status-quo-ului teritorial în fața celor doi artizani speciali ai celei de a doua Conflagrații mondiale, Adolf Hitler și Benito Mussolini, a costat-o pe ducesa de Atholl cariera politică, fiind singurul deputat care a demisionat în semn de protest după Acordul de la München (29 septembrie 1938)⁴¹. Primirea grandioasă a celor trei reprezentante britanice de către poporul român nu a fost, cu siguranță, nici pe placul dictatorului italian care a devenit cel

⁴⁰ „Mesagiul Ducesei de Atholl, Lady Layton și Miss Rathbone”, în *Dreptatea*, 23 februarie 1937.

⁴¹ Acordul de la München a fost încheiat la 29 septembrie 1938 între Germania nazistă, Marea Britanie, Franța și Italia fascistă și prevedea anexarea germană a unei părți a Cehoslovaciei (regiunea sudetă) locuită, în principal, de etnici germani.

mai înfocat susținător al lui Horthy Miklós în nefericita zi, pentru români, de 30 august 1940.

Concluzii

Când status-quo-ul teritorial stabilit la Conferința de Pace de la Paris, după Primul Război Mondial, a fost contestat de statele învinse care au promovat revizionismul în detrimentul noilor state naționale formate prin dezmembrarea marilor imperii multinaționale, diplomația românească a avut, adesea, o activitate limitată în promovarea intereselor țării, în special a justeții cauzei sale politice, în fața membrilor Ligii Națiunilor. Această lipsă a fost rar compensată de personalități politice care, fie din interes, fie din convingere, au susținut interesele României pe scena internațională. Una dintre aceste personalități a fost scoțianca Katharine Marjory Stewart-Murray, devenită ducesa de Atholl prin căsătorie, care, la 5 noiembrie 1936, a luat poziție în plenul Parlamentului britanic împotriva discursului pro-revizionist al lui Benito Mussolini, ce punea în pericol integritatea teritorială a României. În februarie 1937, ea, împreună cu alte două colegi parlamentare, au vizitat România pentru a se informa cu privire la situația reală a țării și pentru a înțelege atitudinea românilor în fața unei posibile noi conflagrații. Acestea, în cadrul turneului prin țară, au fost primite călduros de românii din toate regiunile, care le-au privit ca pe „solii ale păcii și filoromânismului”.

List of Illustrations

Fig. 1 – Lady Layton

Fig. 2 – The Duchess of Atholl

Fig. 3 – Eleanor Rathbone

Fig. 4 – Alexandrina Cantacuzino and the Duchess of Atholl on the platform of the Bucharest North Railway Station

Fig. 5 – Duchess of Atholl (fourth from right) at the “Prince Charles Foundation”

Abrevieri bibliografice

Cosma 2022 – Ghizela Cosma, “Romanian Women's Activism in Cluj during the interwar years”, în *Territorial identity and development*, vol. 7, Autumn 2022, No. 2, p. 8-29

Knox 2006 – William Knox, *The Lives of Scottish Women: Women and Scottish Society 1800 – 1980*, Edinburgh University Press, 2006

Kürti 2017 – Alexandru Bogdan Kürti, „Italia mussoliniană reflectată în presa interbelică din Transilvania”, în *Caietele Silvaniei*, nr. 150/2017, p. 44

Mihăilescu 2006 – Ștefania Mihăilescu, *Din istoria feminismului românesc: studiu și antologie de texte (1929-1948)*, Iași, Polirom, 2006

Olson 2001 – Lynne Olson, *Freedom's Daughters: The Unsung Heroines of the Civil Rights Movement from 1830 to 1970*, New York, Simon & Schuster, 2001

Pandrea 1937 – Petre Pandrea, „Reuniunea universală pentru pace”, în *Adevărul*, 14 februarie 1937